УДК 378.017:316.613-047.22(73)(091)](045)

https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11(51)-2316-2328

Жупаник Ольга Ігорівна викладачка кафедри англійської мови та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0002-0567-8158

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті здійснено історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку соціокультурної компетентності (СКК) у вищій освіті США як важливого чинника професійної й громадянської підготовки студентської молоді. Актуальність дослідження зумовлена глобалізаційними процесами, цифровізацією освіти, зростанням академічної мобільності та необхідністю формування у здобувачів освіти здатності до ефективної взаємодії в полікультурному середовищі. Визначено, що СКК виступає інтегративною якістю особистості, що поєднує систему знань, цінностей, умінь і ставлень, які забезпечують здатність діяти конструктивно в ситуаціях міжкультурної взаємодії. Метою статті є виявлення особливостей формування СКК студентської молоді в закладах вищої освіти США крізь призму історико-педагогічного підходу, а також визначення ключових етапів, тенденцій і педагогічних умов цього процесу.

У дослідженні виявлено та детально проаналізовано три основні історичні етапи розвитку ідей соціокультурної освіти у США: перший етап (1960–1970-ті рр.) – інтеграцію культурної різноманітності; другий етап (1980–1990-ті рр.) – систематизацію міжкультурної освіти; третій етап (1990–2000-ні рр.) – академічну та професійну інтеграцію.

У статті також доведено, що соціокультурна компетентність у системі американської вищої освіти розглядається не лише як педагогічна категорія, а як складова громадянської освіти та інструмент соціальної інтеграції. Підкреслено, що формування СКК у США здійснюється через поєднання навчальної, дослідницької та соціальної діяльності здобувачів освіти, що забезпечує розвиток їхньої міжкультурної свідомості, емпатії, толерантності та здатності до діалогу культур.

Зроблено висновок, що вивчення історико-педагогічного досвіду США має важливе значення для осучаснення української системи вищої освіти, оскільки дає змогу адаптувати ефективні моделі розвитку СКК, спрямовані на виховання соціально відповідальної, культурно свідомої та глобально орієнтованої особистості.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, вища освіта США, міжкультурна освіта, мультикультуралізм, глобалізація освіти, історико-педагогічний аналіз, міжкультурна комунікативна компетентність, громадянська освіта, академічна мобільність, педагогічні умови формування компетентностей.

Zhupanyk Olha Ihorivna lecturer of Department of English and Methods of its Teaching in Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0002-0567-8158

FORMATION OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF STUDENT YOUTH IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE USA: HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT

Abstract. The paper presents a historical and pedagogical analysis of the development of sociocultural competence (SCC) in higher education in the United States as an essential factor in the professional and civic training of student youth. The relevance of the study is determined by globalization processes, the digitalization of education, the growth of academic mobility, and the need to develop students' ability to interact effectively in a multicultural environment. It is defined that SCC represents an integrative personal quality that combines a system of knowledge, values, skills, and attitudes ensuring the ability to act constructively in situations of intercultural interaction.

The purpose of the research is to identify the peculiarities of forming SCC among student youth in U.S. higher education institutions through a historical and pedagogical lens, as well as to determine the main stages, trends, and pedagogical conditions of this process.

The study identifies and analyzes three key historical stages in the development of sociocultural education ideas in the U.S.: the first stage (1960s–1970s) – integration of cultural diversity; the second stage (1980s–1990s) – systematization of intercultural education; and the third stage (from the 1990s onward) – academic and professional integration.

The paper also proves that sociocultural competence in the American higher education system is regarded not only as a pedagogical category but also as a component of civic education and a tool of social integration.

It is emphasized that the formation of SCC in the U.S. is carried out through the integration of educational, research, and social activities of students, which promotes the development of their intercultural awareness, empathy, tolerance, and ability for dialogue between cultures.

The study concludes that analyzing the historical and pedagogical experience of the U.S. is of great importance for modernizing the Ukrainian higher education system, as it enables the adaptation of effective models for developing SCC aimed at fostering a socially responsible, culturally aware, and globally oriented individual.

Keywords: sociocultural competence, higher education in the USA, intercultural education, multiculturalism, globalization of education, historical and pedagogical analysis, intercultural communicative competence, civic education, academic mobility, pedagogical conditions for competence formation.

Постановка проблеми. За останні кілька років глобалізаційні процеси, інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зростання академічної мобільності та посилення міжкультурних контактів зумовили суттєве переосмислення цілей і змісту сучасної вищої освіти. Пандемія COVID-19, активне впровадження дистанційних і змішаних форматів навчання, стрімке поширення цифрових освітніх платформ (Coursera, EdX, FutureLearn тощо) та міжнародних освітніх ініціатив (наприклад, Erasmus+, Fulbright, Global UGRAD) сприяли розширенню глобального освітнього простору й формуванню нового типу академічної взаємодії. Ці тенденції актуалізували потребу у фахівцях, здатних не лише володіти професійними знаннями, а й ефективно функціонувати в полікультурному середовищі, проявляти відкритість, толерантність і гнучкість у міжкультурній комунікації.

У цьому контексті соціокультурна компетентність (СКК) постає як ключовий елемент професійної, комунікативної та громадянської зрілості сучасного здобувача освіти. Вона розглядається як «інтегральна якість особистості, що дозволяє людині на основі відрефлексованої системи знань визначати свої ціннісні переваги, виходячи з яких конструювати свою поведінку й відносини з партнерами по взаємодії, надавати конструктивну відповідь на проблемні ситуації в системах відносин «Людина – людина», самореалізуватися в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності» [1]. Формування такої компетентності є необхідною умовою розвитку соціально зрілої, відповідальної та культурно свідомої особистості, здатної до ефективної самореалізації в умовах глобалізованого світу.

У педагогічній науці України та світу проблема формування соціо-культурної компетентності майбутніх фахівців набуває дедалі більшої актуальності. Вона розглядається у зв’язку з підвищенням вимог до підготовки особистості, здатної до толерантності, відкритості та ефективної участі в полікультурному суспільстві. Особливого значення цей аспект набуває у вищій освіті США, де формування соціокультурної компетентності студентської молоді має глибоке історико-педагогічне підґрунтя, що бере початок від ідей демократизації освіти, мультикультуралізму та громадянського виховання [2].

Історико-педагогічний аналіз освітнього досвіду США дає змогу простежити еволюцію підходів до формування соціокультурної свідомості — від концепцій «освіти для демократії» у XX ст. до сучасних програм міжкультурної освіти та соціальної інклюзії. Це дослідження дає змогу виявити основні закономірності, принципи й умови, що сприяють розвитку соціокультурної компетентності в університетському середовищі. Таким чином, актуальність

теми зумовлена потребою системного аналізу історико-педагогічних засад формування соціокультурної компетентності студентської молоді у вищій освіті США та можливостей творчого використання цього досвіду в українському освітньому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування соціокультурної компетентності в освітньому процесі досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці.

Серед іноземних дослідників варто відзначити А. Брайтенедера, Дж. Дженкінса, М. Піцля, Б. Зайдельгофера (соціокультурна компетентність і глобалізація мови), Ю. Хауза (культурні моделі у кроскультурній комунікації), Д. Нунана, Д. Портера (міжкультурна освіта), Г. Крамша, Г. Кука, Б. Томлінсона (методологія дослідження СКК).

Американські вчені, зокрема Г. Віпполд, К. Бекер, М. Лебарон, Р. Льюїс, Д. Пек, Е. Голл, розробляли теоретичні моделі міжкультурної комунікації, соціокультурної адаптації та взаємозв'язку СКК з освітньою політикою.

Вагомий внесок у вивчення тенденцій розвитку соціокультурної компетентності зробили також українські науковці, зокрема Е. Заредінова, І.Соловйова, С.Ніколаєва (міжкультурна чутливість), Т. Колодько, А. Колупаєва (інтеграція культурного компонента), О. Коваленко, Р. Гришкова (лінгвістичні аспекти), Л. Айзікова, Т. Кушнір (психолого-педагогічні чинники), О. Бирюк, С. Шевченко (інклюзивна та дистанційна освіта).

Огляд літератури свідчить про те, що українські дослідники систематично займаються компаративно-педагогічними дослідженнями, аналізуючи освітній досвід України та Сполучених Штатів Америки. Серед них – І. Білецька, І. Герасименко, О. Заболотна, Ю. Загребнюк, О. Іванова, Т. Капелюшна, Н. Ковальчук, В. Левченко, О. Лучук, О. Локшина та інші. Узявши до уваги питання вищої освіти та виховання у США, вагомі напрацювання у своїх дисертаційних дослідженнях також зробили Р. Базилевич, Т. Боднар, Т. Горпініч, С. Кравченко, О. Козьменко, О. Теренко, О. Юніна, С. Шумаєва та інші.

Аналіз наукових джерел свідчить про існування певних суперечностей у підходах до формування соціокультурної компетентності в освітньому процесі.

По-перше, спостерігаються відмінності у визначенні самої сутності компетентності: одні дослідження підкреслюють значення міжкультурної комунікації та здатності адаптуватися до різних культурних контекстів, тоді як інші зосереджуються на психолого-педагогічних чинниках, міжкультурній чутливості та лінгвістичних аспектах.

По-друге, існують методологічні розбіж-ності: одні підходи орієнтовані на розробку практичних моделей і оцінювання компетентності, інші – на теоретичний аналіз тенденцій її формування, що ускладнює пряме порівняння результатів. Крім того, спостерігаються різні уявлення про частини соціокультурної компетентності та пріоритетність їх інтеграції в освітній процес, що часто призводить до фрагментарності досліджень. Нарешті, попри активне

проведення порівняльних досліджень освітніх систем, відсутнє комплексне узагальнення практичного досвіду та конкретних рекомендацій щодо його адаптації, що обмежує можливості цілісного впровадження здобутих знань у навчальні програми.

Мета статті – дослідити особливості формування соціокультурної компетентності студентської молоді в закладах вищої освіти США з позицій історико-педагогічного підходу, визначити ключові тенденції та розкрити значення історичних контекстів, соціокультурних і педагогічних передумов, що вплинули на становлення та розвиток цієї компетентності в американській освітній системі.

Виклад основного матеріалу. Вперше до проблеми соціальних та культурних компетентностей почали звертатися в 1960–1970-х роках.

Дослідження у галузі середньої освіти та лінгвістики наголошували на необхідності поєднання знань про інші культури з умінням ефективно взаємодіяти у соціальних контекстах, проте системної моделі ще не було. Однак перші спроби комплексного об'єднання соціальної та культурної компетентності у єдину категорію з'явилися лише наприкінці XX століття в межах міжкультурної освіти, що дозволило підкреслити важливість розвитку соціокультурної компетентності саме для освітнього процесу, включаючи формування ціннісних орієнтирів, соціальних навичок і здатності адекватно реагувати на культурні відмінності. Цей підхід став основою для подальшого розвитку моделей міжкультурної комунікативної компетентності та сприяв усвідомленню значення соціокультурної компетентності в навчанні та професійній підготовці студентської молоді.

Слід зазначити, що комплексне формулювання соціокультурної компетентності як єдиної цілісної категорії в освіті стало популярним у 1980–1990-х роках у роботах дослідників міжкультурної освіти, таких як Майкл Байрам. Він запропонував модель міжкультурної комунікативної компетент-ності, яка включала знання про культуру іншого народу, уміння взаємодіяти, соціальні навички та ціннісні орієнтири. Саме ця робота систематизувала й об'єднала соціальні та культурні аспекти компетентності та підкреслила її важливість у навчанні іноземних мов і підготовці до міжкультурної взаємодії [3].

Соціокультурна компетентність як явище у США почала формуватися під впливом ідей міжкультурної освіти, що виникли у 1960–1970-х роках у контексті соціально-політичних змін: руху за громадянські права, імміграційних хвиль та глобалізації. До основних історичних періодів розвитку міжкультурної (соціокультурної) освіти та формування міжкультурної комунікативної компетентності у системі вищої освіти та еволюцію підходів до викладання мов і культур у контексті глобалізації, міжнародної взаємодії та педагогічних реформ можна віднести: перший етап (1960–1970-ті рр.) – інтеграцію культурної різноманітності; другий етап (1980–1990-ті рр.) – систематизацію міжкультурної освіти; третій етап (1990–2000-ні рр.) – академічну та професійну інтеграцію.

Перший етап розвитку СКК характеризувався вивченням культур інших народів, розвитком толерантності та міжкультурної чутливості у здобувачів освіти. Освітні програми зосереджувалися на курсах з міжнародних відносин, мов і культурних студій [3].

У 1960-ті роки в Сполучених Штатах Америки розгорнувся потужний рух за громадянські права, спрямований на ліквідацію расової дискримінації та забезпечення рівного доступу до освіти для всіх громадян. Прийняття Закону про громадянські права (1964) стало поворотним моментом, який зобов'язав заклади освіти впроваджувати принципи рівності та культурної інклюзії [4]. Ці події стимулювали розвиток ідей мультикультуралізму та міжкультурної освіти, оскільки суспільство почало усвідомлювати потребу виховувати толерантність, повагу до культурних відмінностей і соціальну справедливість у здобувачів освіти. Саме в цей час сформувалися основи підходу, який пізніше трансформувався у концепцію міжкультурної комунікативної компетентності [5].

Крім того, у 1950-х–1970-х рр. хвиля деколонізації в Азії, Африці та Латинській Америці призвела до появи нових незалежних країн, які почали формувати власні освітні системи, орієнтовані на національну ідентичність, мову й культуру. Колоніальні моделі освіти, що нав'язували європоцентричні цінності, поступово замінювалися програмами, спрямованими на визнання культурної різноманітності та рівноправного діалогу між культурами. Цей глобальний процес сприяв поширенню ідей міжкультурної чутливості, взаємоповаги та толерантності, що стали теоретичним підґрунтям для становлення міжкультурної комунікативної компетентності [6].

Перший етап розвитку соціокультурної освіти також пов'язаний зі зростанням міжнародної міграції та культурної різноманітності. Унаслідок економічного піднесення, урбанізації та демографічних змін 1960-х–1970-х рр. у Європі, США та Канаді значно зросли міграційні потоки, що призвело до появи поліетнічних і багатомовних спільнот. Освітні системи цих країн опинилися перед викликом – як навчати здобувачів освіти з різним культурним і мовним досвідом. У відповідь почали впроваджуватися концепції мультикультуралізму та інтегрованого навчання, а в Канаді було офіційно запроваджено політику мультикультуралізму у 1960-х рр. Зростання культурної різноманітності в освітніх закладах стимулювало розвиток педагогічних підходів, що передбачали виховання відкритості до інших культур, гнучкості мислення й уміння ефективно спілкуватися у міжкультурному середовищі [7].

У цей період активно розвивалися міжнародні ініціативи, спрямовані на гуманізацію освіти та зміцнення міжнародного співробітництва. Важливу роль відіграла Декларація прав людини ООН (1948), у якій зазначено, що освіта має сприяти взаєморозумінню, толерантності та дружбі між народами. Ідеї соціальної справедливості, рівності можливостей і виховання глобальної свідомості поступово почали інтегруватися в навчальні програми вищої освіти, особливо у США та країнах Західної Європи. Освіта стала сприйматися не лише як засіб

передання знань, а як інструмент соціальної інтеграції й міжкультурного діалогу, що прямо сприяло формуванню соціокультурної компетентності [8].

У 1960-х–1970-х рр. у науковій і педагогічній літературі починає активно розвиватися термінологія, пов'язана з поняттями «міжкультурна комунікація», «міжкультурна освіта», «соціокультурна компетентність». Науковці, зокрема антропологи й педагоги, почали досліджувати вплив культурних відмінностей на процес спілкування, навчання та соціальної інтеграції. Саме в цей період закладається основа для подальших теоретичних моделей міжкультурної комунікативної компетентності, розроблених у 1980-1990-х рр. М. Байрамом та іншими дослідниками. Таким чином, 1960-1970-ті рр. стали часом формування інтелектуальних і соціальних передумов для появи цілісного міжкультурного підходу в освіті [9].

Другий етап розвитку соціокультурної освіти (1980–1990-ті рр.) пов'язаний з появою наукових концепцій міжкультурної комунікативної та соціокультурної компетентностей, що поєднують мовну підготовку з соціокультурними знаннями та уміннями.

У цей період на тлі активного розвитку соціальних наук і гуманітаристики (зокрема соціолінгвістики, прагматики, соціальної психології) відбувається переосмислення ролі мови як засобу не лише комунікації, а й культурної репрезентації. Вплив теорій Д. Хаймса, М. Кенейла та С. Свейна сприяв усвідомленню того, що ефективне володіння мовою передбачає розуміння соціокультурних норм спілкування. Завдяки роботі цих учених з'являються концепції соціокультурної компетентності як елемент комунікативної, що поєднує мовну, соціальну та культурну підготовку.

У цей час також активно розвиваються праці М. Байрама, які інтегрують соціокультурні знання, уміння інтерпретації культурних явищ і критичну культурну свідомість у структуру комунікативної компетентності [3].

Науковець довів, що вивчення мови є неможливим без розуміння культури, а справжня мета мовної освіти полягає не лише у володінні граматично правильним мовленням, а у здатності ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, розуміючи соціальні контексти, норми, цінності та символи. Саме М. Байрам увів поняття *«intercultural speaker»* – мовця, здатного бути посередником між культурами, порівнювати їх і критично осмислювати відмінності, наголошуючи, що метою мовної освіти має бути підготовка не «ідеального носія мови», а саме «міжкультурного комунікатора». Його модель охоплює п'ять компонентів соціокультурної компетентності: *savoirs* (знання про соціальні групи, інститути, норми й практики), *savoir-être* (ставлення, відкрите до інших культур), *savoir-comprendre* (уміння інтерпретувати та співвідносити культурні явища), *savoir-apprendre / savoir-faire* (здатність самостійно здобувати нові культурні знання й застосовувати їх у спілкуванні) та *savoir s'engager* (критична культурна свідомість). Саме останній компонент став новаторським, адже вперше поєднав соціокультурну освіту з розвитком критичного мислення

та громадянських цінностей. Учений змістив акцент із «знання про культуру» на «взаємодію культур» і запропонував підходи до оцінювання соціокультурних умінь, що стало методологічним проривом у лінгводидактиці. Праця М. Байрама справила вагомий вплив на розвиток концепції соціокультурної компетентності, стала теоретичним підґрунтям для включення цього компонента до Загально-європейських рекомендацій з мовної освіти (2001), а також сприяла формуванню нових комунікативно-соціокультурних підходів до викладання мов, у межах яких мова розглядається як інструмент міжкультурного посередництва.

Слід зазначити, що опираючись на дослідження вищеозначених науковців та через інтенсивну глобалізацію, розширення міжнародних контактів і зростання ролі комунікації між культурами заклади вищої освіти США розпочинають впроваджувати міждисциплінарні курси, програми академічної мобільності та культурного обміну, що стимулюють практичне застосування соціокультурних знань у реальних контекстах.

Третій етап розвитку *(1990–2000-ні рр.)* зосереджується на академічній та професійній інтеграції СКК в освітній процес. На цьому етапі соціокультурна компетентність набуває статусу однієї з ключових елементів професійної та педагогічної підготовки. Визначальний вплив на її розвиток здійснили процеси глобалізації, інтернаціоналізації освіти та освітніх реформ у Європі (зокрема Болонський процес), що підкреслили потребу у фахівцях, здатних діяти в багатокультурному та соціально різноманітному середовищі [10].

Теоретичну базу для цього створили концепції соціокультурного підходу до навчання мови, які доводили, що опанування мови є соціальним процесом, тісно пов’язаним із культурними практиками суспільства.

До однієї із ключових праць у розвитку соціокультурної теорії (СКТ) у сфері вивчення другої мови здійснили Дж. Лантолф, П. Донато, А. Павленко, Дж. Свейн та М. Сроун. У своїй колективній монографії «Соціокультурна теорія у контексті вивчення другої мови» автори вивчають соціальну природу пізнання та роль соціальної взаємодії, діяльності й мови у розвитку мислення. Їхнє дослідження спрямоване на пояснення того, як процес вивчення другої мови відбувається через соціальну взаємодію та культурно опосередковані практики [11].

До ключових ідей книги можна віднести:

1. Трактування мови як інструменту медіації: навчання іноземної мови розглядається як процес опосередкування мислення через мовлення; знання не просто передається, а формується у взаємодії.

2. Виокремлення поняття «зона найближчого розвитку» (ЗНР): засвоєння мови залежить від участі у спільній діяльності з більш компетентними партнерами (викладачами, носіями мови, однолітками).

3. Опис важливості культурного контексту в освіті: кожен акт мовлення відбувається у певному соціокультурному контексті, що визначає норми, значення та комунікативні цілі.

4. Розкриття важливості «внутрішнього мовлення» й саморегуляції: автори описують, як зовнішнє соціальне мовлення поступово «інтеріоризується» у внутрішнє і стає засобом мислення.

5. Навчання розглядається як спільна діяльність: замість традиційного «індивідуального засвоєння» науковці пропонують бачити навчання як співпрацю, взаємодію та участь у спільноті практики.

Таким чином, науковий доробок Дж. Лантолф та його колег заклали підґрунтя для розуміння мовної освіти як соціокультурного процесу, у якому формування мовної та соціокультурної компетентності є результатом активної взаємодії, а не лише когнітивного засвоєння правил.

Ці та інші дослідження змінюють підхід до навчання здобувачів освіти у США. Зокрема, в освітніх стандартах і програмах з'являються цілі, спрямовані на формування у здобувачів освіти соціокультурної грамотності, уміння інтерпретувати культурно марковані явища, дотримуватися соціальних норм і використовувати мову в автентичних соціальних ситуаціях.

Вищі заклади освіти продовжують системно впроваджувати курси з культурології, соціолінгвістики, міжкультурної комунікації, професійної етики, а також програми академічної мобільності (Erasmus, Tempus, Socrates), що сприяли набуттю практичного досвіду соціокультурної взаємодії.

Соціокультурна компетентність поступово розглядається як інтегративний результат гуманітарної освіти, необхідний для успішної професійної діяльності в умовах глобальної комунікації.

Як бачимо, на всіх етапах розвиток соціокультурної компетентності був обумовлений:

1. соціально-культурними змінами (права меншин, міжнародна мобільність, культурна глобалізація);

2. освітніми реформами (акцент на компетентнісному підході, міждисциплінарність, практична підготовка здобувачів вищої освіти);

3. потребою у підготовці фахівців, здатних ефективно взаємодіяти в різноманітних соціокультурних середовищах.

Отже, розвиток соціокультурної компетентності від 1960-х до початку 2000-х років демонструє поступове розширення її змісту – від ідеї культурної поінформованості до комплексного розуміння взаємозв'язку між знаннями, цінностями та соціальною поведінкою людини. Цей період став основою для формування сучасного бачення соціокультурної компетентності як невіддільної частини професійного й особистісного розвитку, що визначає здатність ефективно діяти у багатокультурному світі. У сучасних умовах глобалізації, цифрових трансформацій і посилення міжнародної взаємодії соціокультурна компетентність розглядається як ключовий чинник соціальної адаптації, толерантності та громадянської зрілості.

У сучасному дискурсі щодо розвитку (СКК) у вищій освіті США особливу увагу привертають праці таких провідних дослідників, як Д. Дірдорф,

М. Беннетт, Дж. Бенкс та К. Слітер. Ці вчені протягом останніх років активно формують теоретичні й практичні підходи до інтеграції СКК у навчальні програми вищих закладів освіти, розробляють методології її оцінювання та висвітлюють питання соціальної справедливості, інклюзії і культурної різноманітності.

Серед згаданих дослідників варто виділити Дж. Бенкса, якого вважають одним із засновників сучасної мультикультурної освіти у США. Протягом більш ніж 40 років він вивчав, як освітні програми враховують культурне різноманіття та сприяють розвитку міжкультурної чутливості здобувачів вищої освіти.

В наші дні автор намагається поєднати свої класичні ідеї мультикультурної освіти з новими викликами глобалізації, громадянської освіти та соціальної справедливості. Він розглядає, як поняття «громадянство» змінюється в умовах культурного різноманіття, та надає освітнім закладам практичні рамки для трансформації навчальних програм так, щоб вони сприяли не лише засвоєнню знань, а формуванню громадянина-діяча, здатного діяти у різноманітному суспільстві [12].

Інший американський дослідник у сфері освіти Т. Говард підкреслює, що раса і культура мають ключове значення в освіті і не можуть ігноруватися «кольорово-нейтральним» підходом. Він аналізує стійкі розриви у досягненнях між здобувачами освіти різних рас і етнічних груп, показуючи, що вони пов’язані не лише з соціально-економічними чинниками, а й з історією расової та культурної нерівності. Автор також одним із перших вводить поняття «культурно-відповідна педагогіка», наголошуючи, що педагогам потрібно рефлексувати над власними культурними установками та впроваджувати практики, що враховують культурні ресурси здобувачів освіти [13]. Крім того, він виокремлює чинники успіху шкіл, які зменшили розриви у досягненнях, зокрема лідерство, ефективні стратегії, академічну підтримку, визнання ролі раси й культури та активну участь батьків і спільноти.

Водночас американська науковиця Д. Дірдорф у своїх дослідженнях аналізує способи оцінювання соціокультурної компетентності у вищій освіті, концентруючись на практичних інструментах для вимірювання її розвитку серед здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Її останні праці зосереджені на формуванні моделі компетентності та стратегіях розвитку СКК у міжнародному академічному контексті [14].

Сучасний дослідник М. Беннетт продовжує впроваджувати та удосконалювати розроблену в 1986 році Модель розвитку міжкультурної чутливості (DMIS), що описує етапи розвитку міжкультурної чутливості у людей – від етноцентричного сприйняття світу до етнорелятивного, коли людина усвідомлює культурні відмінності й здатна ефективно взаємодіяти з представниками інших культур [15]. Зараз ця модель широко застосовується для дизайну інтервенцій та оцінки ефективності програм міжкультурної освіти у закладах вищої освіти США.

У своїй праці «Критична мультикультурна освіта: теорія та практика» К. Слітер продовжує роботу над питаннями соціальної справедливості та підготовки викладачів, акцентуючи увагу на інтеграції етнічних студій і культурного різноманіття у навчальні програми [16]. Її останні дослідження формують теоретичну та практичну основу для включення соціокультурної перспективи в академічне середовище.

У сучасних дослідженнях американських науковців щодо формування СКК у вищій освіті відзначаються кілька суперечностей. По-перше, існує дискусія щодо того, наскільки ефективно традиційні навчальні програми інтегрують культурне різноманіття: одні автори наголошують на важливості системного включення соціокультурних компонентів, тоді як інші вказують на обмеженість практичних інструментів оцінювання й труднощі в реалізації міждисциплінарних підходів. По-друге, виникає суперечність між теоретичними моделями розвитку СКК, такими як DMIS М. Беннетта чи моделі компетентності Д. Дірдорф, і їхнім практичним застосуванням у реальних академічних контекстах, де вплив факторів раси, соціальної справедливості та локальних культурних умов часто ускладнює стандартизовану оцінку. Нарешті, окремі також підкреслюють необхідність поєднання соціокультурної освіти з громадянською та етичною підготовкою, тоді як інші акценти зміщуються на глобалізацію та міжнародну мобільність студентської молоді, що створює виклики для уніфікованого підходу до розвитку СКК.

Висновки. На основі історико-педагогічного аналізу можна зробити висновок, що формування соціокультурної компетентності студентської молоді у вищій освіті США є надзвичайно актуальним у XXI столітті. Передовий американський досвід може стати цінним орієнтиром для вдосконалення практик у вітчизняних закладах освіти. Витоки розвитку СКК у США сягають 1960–1970-х років, коли формувалися концепції міжкультурної освіти, демократизації навчання та мультикультуралізму, однак сучасні умови глобалізації й цифрових трансформацій лише підсилюють її значення. Попри наявність відомих теоретичних моделей (М. Беннетта, Д. Дірдорф, М. Байрама), бракує узгоджених підходів до інтеграції соціокультурної освіти й практичного оцінювання компетентності.

Отже, системне вивчення історико-педагогічних засад і адаптація ефективних підходів до українських реалій залишаються важливим напрямом подальших досліджень.

Література:

1. Пономаренко Л. Розвиток соціокультурної компетентності соціальних працівників у процесі вивчення дисципліни «Зв'язки з громадськістю у соціальній сфері». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 4, ч. 58. С. 317–325.

2. Banks J. A., Banks C. A. M. Multicultural education: Issues and perspectives (10th edition). Hoboken: John Wiley & Sons, 2019. 340 p.

3. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 124 p.

4. Rights Act of 1964 : US law of July 2, 1964 / United States Congress. – 78 Stat. 241 p. URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-78/pdf/STATUTE-78-Pg241.pdf?utm_ (дата звернення: 02.09.2025).

5. Multiculturalism. *Encyclopedia.com.* URL: https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/education/education-terms-and-concepts/multiculturalism?utm_ (02.09.2025).

6. Byram M., Wagner M. The Advent of Intercultural Approaches in Education. Cham: Springer, 2021. 213 p.

7. Султанова Л. Виникнення та розвиток полікультурної освіти в США. Порівняльна професійна педагогіка. 2016. № 6 (2). С. 49–53.

8. Sikorska I. Multiculturalism in education: navigating the shift from education for migrants to education for global understanding and inclusivity. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. 2023. № 5. С. 107–115.

9. Hamaniuk V., Karpiuk V., Shumilina I., UstinovaV. The concept of "intercultural competence" in educational and scientific discourses. *Educational Dimension*. 2024. № 11. С. 1–27.

10. Bologna Declaration: The European Higher Education Area / 19 June 1999. Bologna: European Ministers of Education, 1999. 7 p.

11. Lantolf J. P. Sociocultural Theory and Second Language Learning. Oxford: Oxford University Press, 2000. 311 p.

12. Banks J. A. Diversity, Transformative Knowledge, and Civic Education: Selected Essays. New York : Routledge, 2020. 221 p.

13. Howard T. C. Why Race and Culture Matter in Schools: Closing the Achievement Gap in America's Classrooms. New York : Teachers College Press, 2010. 208 c.

14. Deardorff D. K., Tatebayashi M. Current Perspectives on Intercultural and Global Competence. Baltimore: Star Scholars Press, 2024. 210 p.

15. Bennett M. J. A Developmental Approach to Training for Intercultural Sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*. 1986. № 10(2). P: 179–196.

16. Sleeter C. E. Critical Multicultural Education: Theory and Practice. New York: Teachers College Press, 2024. 192 p.

References:

1. Ponomarenko, L. (2016). Rozvytok sotsiokulturnoi kompetentnosti sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi vyvchennia dystsypliny «Zviazky z hromadskistiu u sotsialnii sferi» [Development of socio-cultural competence of social workers in the process of studying the discipline "Public Relations in the Social Sphere"]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, Vol. 4 (58), 317–325 [in Ukr].

2. Banks, J. A., Banks, C. A. M. (2019). *Multicultural education: Issues and perspectives (10th edition).* Hoboken: John Wiley & Sons.

3. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence.* Clevedon: Multilingual Matters.

4. Rights Act of 1964 : US law of July 2, 1964 / United States Congress. – 78 Stat. 241 p. URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-78/pdf/STATUTE-78-Pg241.pdf?utm_ (Accessed 02.09.2025).

5. Multiculturalism. *Encyclopedia.com.* URL: https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/education/education-terms-and-concepts/multiculturalism?(Accessed 02.09.2025).

6. Byram, M., Wagner, M. (2021). *The Advent of Intercultural Approaches in Education.* Cham: Springer.

7. Sultanova, L. (2016). Vynyknennia ta rozvytok polikulturnoi osvity v SShA [The emergence and development of multicultural education in the USA]. *Porivnialna profesiina pedahohika – Comparative professional pedagogy*, № 6 (2), 49–53 [in Ukrainian].

8. Sikorska, I. (2023). Multiculturalism in education: navigating the shift from education for migrants to education for global understanding and inclusivity. *Bulletin of Mariupol State University. Series: philosophy, cultural studies, sociology, Vol.* 5, 107–115.

9. Hamaniuk, V., Karpiuk, V., Shumilina, I., Ustinova, V. The concept of "intercultural competence" in educational and scientific discourses. *Educational Dimension*, № 11, 1–27.

10. European Ministers of Education. (1999). *The Bologna Declaration: The European Higher Education Area (19 June 1999).* Bologna, Italy.

11. Lantolf, J. P. (2000). *Sociocultural Theory and Second Language Learning.* Oxford : Oxford University Press.

12. Banks, J. A. (2020). *Diversity, Transformative Knowledge, and Civic Education: Selected Essays.* New York : Routledge.

13. Howard, T. C. (2010). *Why Race and Culture Matter in Schools: Closing the Achievement Gap in America's Classrooms.* New York : Teachers College Press.

14. Deardorff, D. K., Tatebayashi, M. (2024). *Current Perspectives on Intercultural and Global Competence.* Baltimore: Star Scholars Press.

15. Bennett, M. J. (1986). A Developmental Approach to Training for Intercultural Sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 10, 2, 179–196.

16. Sleeter, C. E. (2023) *Critical Multicultural Education: Theory and Practice.* New York : Teachers College Press.